

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK.

„ÜMBERRINGI oli kõik vaikne, sinnamaale kus ulatus kõrv. Meie vahel voogas tema tundmuste udu, nagu oleksid seda häirinud tema võitlused, ja ebaainelise loori piludesse ilmus minu ainiti-pilgule tema selgejoonelisena oma ebamäärase palujailmega, nagu mõni sümboolne kuju kuski pildil. Jahe ööõhk näis rõhuvat minu ihuliikmeid marmorplaadi raskusena.

„Või nii,“ laususin mina peaaegu ainult tõenduseks iseendale, et võin katkestada valitseva kangelestuse.

„Avondale korjas meid merest just enne päikese-loomakut,“ tähendas ta süngelt. „Sõitis otseteed meie sihis. Meil tuli ainult istuda ja oodata.“

„Pika vaheaja järele ta ütles: „Nemad jutustasid oma loo.“ Ja jällegi ilmus see rõhuv vaikus. „Alles siis ma mõistsin õieti, mis see oli, mis ma olin otsustanud,“ lisas ta juurde.

„Teie ei õelnud midagi,“ sosistasin mina.

„Mis ma võisin öelda?“ küsis ta samuti vaiksel toonil. „Kerge tõuge. Laev peatus. Vigastus tehti kindlaks. Võeti abinõud tarvitusele, et saada paadid klaariks, ilma et tekitataks paanikat. Kui esimene paat jõuti merre lasta, läks laev tormipuhangul põhja. Vajus kui tina... Mis võiski olla selgem...“ ta laskis oma pea longu... „ja koledam?“ Tema huuled värisesid, kuid ta vaatas mulle otseteed silma. „Ma ju hüppasin — eks ju?“ küsis ta rusutult. „Selle pidin üle elama. Lool polnud tähendust...“ Silmapilguks pani käed risti ja vaatas paremale ning pahemale pimedusse. „See oli nagu surnute petmine,“ kogeles ta.

„Ja ometi polnud ainustki surnut,“ ütlesin mina.

„Nende sõnade juures läks ta minust eemale. Ainult nõnda võiksin seda nimetada. Silmapilguks nägin tema selga balustraadi ääres. Ta jäi sinna natukeseks ajaks, nagu imetleks ta öö puhtust ja vaikust. Mingi

õitsev põõsas all aias levitas oma vägevad lõhna läbi aaruse õhu. Kiirel sammul ta tuli minu juurde tagasi.

„Ja sellel polnud tähendust,“ ütles tanii kangekaelselt, nagu seda üldse võib kujutella.

„Võib-olla mitte,“ olin nõus. Ma hakkasin aimama, et tema käis mul üle jõu. Lõpuks, mis ma temast teadsin?

„Surnud või mitte surnud, seda ei suutnud ma selgitada,“ ütles ta. „Mina pidin elama; kas ei pidanud?“

„Ja muidugi — kui seda nõnda võtta,“ laususin mina.

„Rõõmustasin, muidugi,“ paiskas ta hooletult, kuna ise mõtles millelegi hoopis muule. „Paljastus,“ lausub ta pikkamisi ja tõstis pead. „Teate, mis oli minu esimene mõte, kui ma sellest kuulsin? Mul hakkas kerge. Mul hakkas kerge kuuldes, et need hüüded — ütlesin ma teile juba, et ma kuulsin hüüdmist? Ei? Noh, aga ma kuulsin. Appihüüdmist... kostis ühes vihmaitsetusega. Ettekujutus, arvan. Ja vaevalt võin ma... Kui rumal... Teised ei kuulnud. Ma küsisin neilt hiljem. Nemad kõik ütlesid ei. Ei? Aga mina kuulsin seda veel siiski! Ma oleksin võinud teada — kuid ma ei mõelnud — ma ainult kuulsin. Üsna nõrgad hüüded — päev päeva järgi. Siis tuli see väike segavereline siia ja rääkis minule. „Patna... Prantsuse kahurlaev... vedas õnnelikult Adenisse... Juurdlus... Mereamet... Meremeestekodu... korraldused teie ulaluseks ja ülespidamiseks!“ Ma kõndisin temaga ja ma nautisin rahu. Nõnda siis polnud seal mingeid hüüdeid. Ettekujutus. Ma pidin teda uskuma. Enam ei kuulnud ma midagi. Küsin endalt, kui kaua ma oleksin suutnud seda välja kannatada. Ta muutus halvemaks... Ma arvan — valjemaks.“

„Ta langes mõttesse.“

„Nii siis ma polnud midagi kuulnud! Hea küll — olgu nõnda. Aga tuled! Tuled kadusid ju! Me

ei näinud neid enam. Neid polnud enam olemas. Kui nad oleksid olnud alles, ma oleksin ujunud tagasi — ma oleksin läinud tagasi ja laeva külje ääres karjunud — ma oleksin neid palunud, et nad oleksid mu uuesti laevale võtnud . . . Ja mul oleks oma juhuse käes olnud . . . Teie kahtlete minus? . . . Kust teate teie, mis ma siis tundsin? . . . Milline õigus on teil kahelda? . . . Puudus vähe, et oleksingi nõnda teinud — mõistate?“ Tema hääl langes alla . . . „Polnud mingit helki — mingit helki,“ väitis ta nukralt. „Kas te ometi ei mõista, et kui seda oleks olnud, siis poleks te mind siin näinud? Ma olen siin — ja teie kahtlete.“

„Ma raputasin eitavalt pead. Nende tulede küsimus, mis kadusid silmist siis, kui paat võis olla laevast ainult veerand penikoormat eemal, tekitas palju vaidlusi. Jim kinnitas, et pärast esimest vihmaulingut polnud midagi näha, ja teised olid sedasama toonitanud *Avondale*'i ohvitseridele. Muidugi raputasid inimesed pead ja naeratasid. Keegi vana kapten, kes istus kohtus minu läheduses, kõditas oma valge habemega minu kõrva ja pomises: „Iseenesestki mõista, nad valetavad.“ Tõepoolest ei valetanud aga keegi, isegi peamasinist mitte oma looga mastitipu-tulest, mis pidi olema langenud nagu mahavisatud tuletikk. Vähemalt mitte teadlikult. Inimene tema seisukorras oleks võinud väga hästi näha vilksatavat sädet oma silmanurgas, kui ta oleks piilunud üle öla selja taha. Nemad polnud näinud enam ainustki tuld, kuigi nad polnud veel kuigi kaugel ja nemad võisid seda seletada ainult ühte moodi: laev oli läinud põhja. See oli selge ja lohutav. Ettenähtud tõsiasi, mis teostus nii ruttu, õigustas nende tõttamise. Polnud ime, et nad ei otsinud mingit teist seletust. Kuid õige seletus oli väga lihtne ja niipea kui Brierly ta esitas, jättis kohuse oma vaevlemise selle küsimuse kallal. Kui mäletate, laev pandi ju seisma ja asus kursis, millest ta oli öösel kinni pidanud, pära püsti ja nina sügaval all vee tõttu, mis oli täitnud esiruumi. Olles nõnda

siis sel silmapilgul, kus torm surus talle pärasse, tasa-kaalust väljas, ta pöördus ninaga järsku vastu tuult, nagu seisaks ta ankrul. Selle oma seisundi muutuse tõttu olid tuled mõneks silmapilguks varjatud paadisistujate eest, kes asusid laevast alla tuule. Väga võimalik, et kui tulesid oleks nähtud, siis oleksid need mõjunud tumma palvena — et nende helgil, mis kadus pilve pimedusse, oleks olnud inimpilgu saladuslik võim äratada kahetsuse- ja halastusetundmust. See oleks oelnud: „Ma olen siin — ikka veel siin . . .“ ja mida rohkem võiks ka kõige mahajäetuma inimese silm öelda? Kuid laev pööras neile nagu nende saatuse põlguses selja: ta oli koormatuna ringi keeranud, et ulgumerel kangekaelselt vastu vaadata uutele hädahohtudele ja neid nii imelikult üle elada oma päevade lõpuni kuski lammutamisplatsil, nagu oleks talle saatusest määratud surra teadmatult paljude vasarate löökide all. Millised mitmesugused saatused ootasid palverändureid, seda ma ei tea öelda, kuid lähem tulevik tõi neile hommikul prantsuse kahurpaadi, mis oli sõitmas Réunionist kodu poole. Tema juhataja teadaanne sai avalikuks omanduseks. Laev oli kaldunud oma kursist pisut kõrvale, et kindlaks määrata selle auriku seisukorda, mis ujus nii hädahohtlikult ninali vaikselt ja aurusel merel. Peakahvilil lehvis hädalipp (tüürimehel-pärismaalasel oli niipalju aru olnud, et päevavalgel hädasignaal üles tõmmata); ees kambiiis aga valmistasid kokad toitu nagu harilikult. Laed olid täis tuubitud nagu lamba-aid: kogu reelingiäärne ja sillapealne kubises inimesist; sajad silmad vahtisid ja mitte vähimatki häälekõla polnud kuulda, kui kahurpaat asus laeva kõrvale, nagu oleks kogu see huulte hulk olnud pitserdatud nõidusega.

„Prantslane hüüdis laeva, aga ei saanud mingit rahuldavat vastust, ja kui oli pikksilmaga otsusele jõudnud, et rahvahulk laevalael pole katkune, saatis ta paadi. Kaks ohvitseri astusid laevale, kuulasid tüüri-

meest-pärismaalast, katsusid rääkida araablasega ja ei saanud maast ega taevast aru: kuid kogu seisukord oli küllalt selge. Ka rabas neid väga asjaolu, et nad leidsid surnud valge mehe rahulikult komandosillal kõverdumas. „*Fort intrigués par ce cadavre*“¹⁾ ütles mulle kaua aega pärast seda keegi vanaldane prantsuse leitnant, keda kohtasin juhuslikult õhtupoolikul Sydneys kuski kohvikus ja kes mäletas seda asja väga hästi. Mõõda minnes võin tähendada, et sel asjal oli haruldane võim mälude nõrkuse ja aja pikkuse vastu: ta näis õudse elujõuga püsivat inimeste meeltes ja keeltes. Seda kahtlast löbu kohtasin ma sagedasti veel aastaid peale seda, tuhandeid kilomeetreid kaugel, kus ta kerkis inimeste keelile kõige kõrvalisemast kõnelusest, ujus pinnale kõige kaugemaist tähendusist. Eks kerkinud ta samuti esile ka täna öösel? Ja mina olen siin ainuke meremees. Mina olen ainuke, kellele see asi on mälestus. Ja ometi leidis ta oma tee välja! Kui aga kaks tundmata inimest, kes teavad mõlemad sellest asjast, kohtuvad juhuslikult ükskõik kus paigal kogu Maakeral, siis kerkib ta nende vahel üles otse saatuse kindlusega, enne kui nad jõuavad lahku minna. Mina polnud seda prantslast kunagi varemini näinud ja tunni aja pärast olime juba teineteisega valmis kogu elueaks: ometi ta polnudki nähtavasti nii väga jutukas; ta oli vaikne, tüse, kortsunud mundriga mees, kes istus uniselt oma klaasi juures, mis pooleldi täidetud mingi tumeda vedelikuga. Tema õlalapid olid pisut kulunud, tema puhtaks aetud palged olid paksud ja kahvatud; ta oli inimese moodi, kes armastab tubakat nuusutada — mõistate? Ma ei ütle mitte, et ta seda tegi, kuid see harjumus oleks kõlvanud sellisele mehele. Kõik algas sellest, et ta pistis üle marmoralaua mulle pihku „Home News'i“ numbri, mida ma ei vajanud. Mina ütlesin „Merci!“ Meie vahetasime mõ-

1) Väga huvitatud sellest laibast.

ned nähtavasti süütud sõnad ja äkki, enne kui teadsin kuidas, olime keset seda lugu ja tema jutustas mulle, kui väga nemad olid olnud huvitatud sellest laibast.“ Selgus, et tema oli üks neid ohvitseri, kes käisid laeval.

„Lokaalis, kus istusime, võis saada igasuguseid jooke, mida hoiti laevaohvitseride külastamiseks, ja tema rüüpas tumedat arstirohu taolist vedelikku, mis polnud vististi midagi hirmsamat kui *cassis à l'eau*, ja heites ainult ühest silmast pilgu klaasi, raputas kergelt oma pead. „*Impossible de comprendre — vous concevez*“¹⁾ ütles ta ükskõiksuse ja mõtlikkuse imeliku seguga. Ma võin väga hästi mõista, kui raske oli neil sellest aru saada. Ükski kahurpaadil ei osanud küllalt inglise keelt, et taibata lugu tüürimehe-pärismaalase jutustatuna. Pealegi pidi olema kahe ohvitseri ümber õige palju müra. „Nad piirasid meid karjas. Surnud mehe ümber (*autour de ce mort*) oli ring,“ kirjeldas ta. „Pidi tegema kõige hädatarvilikumana. Inimesed hakkasid erutama — *Parbleu!* Selline pime hulk — mõistate?“ hüüdis ta filosoofilise ükskõiksusega. Mis puutus vaheseinasse, siis oli tema oma juhile nõu andnud, see jätta, nagu ta oli, sest teda oli kole vaadata. Nad toimetasid ruttu (*en toute hâte*) kaks trossi pardale ja *Patna* võeti kõie otsa — pära ees — mis polnud praegusel juhul sugugi nii rumal, sest tüür oli liig kõrgelt veest väljas, kui et teda oleks võinud kuigi palju kasutada, ja see talitusviis kergendas veerõhumist vaheseinale, mille seisukord, nagu tema külmaverelise sõnarohkusega mulle seletas, nõudis suurimat ettevaatust (*exigeait les plus grands ménagements*). Ma pidin tahes või tahtmata arvama, et minu uuel tuttavale oli kõigis neis korraldusis mõõduandev hääl: tema näis olevat usaldusväärne, kuigi mitte enam väga teovõimas ohvitser; ka

1) Võimata mõista — te saate ju aru.

oli ta teatud viisil meremehelik, kuigi ta sellisena, nagu ta seal istus, jämedad sõrmed kõhul kergesti koos — tuletas meelde neid ninatubakast lõhnavaid ja rahulikke külapreestreid, kelle kõrvu on sosisstatud talupojapõlvede patte, kannatusi ja kahetsusi ja kelle nägudel asuv rahulik ja lihtne ilme sarnaneb looriga, mis heidetud üle kurbuse ja piina saladuslikkuse. Vormikuue asemel ühes õlalappide ja vasknöõpidega tal oleks pidanud olema must kulunud preestrikuub, mis kinni nõõbitud kuni tema tüseda lõuani. Tema lai rind tõusis korrapäraselt, kui ta jätkas oma jutustust, et kogu see asi olnud pagana raske ülesanne, nagu mina seda kahtlemata (*sans doute*) isegi võivat kujutella meremehena (*en votre qualité de marin*). Lause lõpul kallutas ta oma keha kergesti minu poole ja punnitades pisut oma puhtaks aetud huuli, laskis hinge kerge sisinaga välja. „Õnneks,“ jätkas ta, „oli meri tasane nagu see laud ja ka tuult polnud rohkem kui siin. . .“ Ruum mõjus minusse tõepoolest talumatult umbsena ja väga palavana; minu nägu kuumentas, nagu oleksin veel küllalt noor, et tunda punastumist ja piinlikkust. Nemad olid võtnud kursi, nagu ta jutustas edasi, „naturellement“¹⁾, lähima inglise sadama poole, kus lõppes nende vastutus. „*Dieu merci*“²⁾. Ta puhus oma lamedad palged pisut punni. . . „Sest, pidage meeles (*notez bien*), kogu aeg, kus vedasime seda laeva, seisid meie kaks kortermeistrit kirvestega trosside juures, et meid temast kohe klaariks raiuda, niipea kui . . .“ Ta lõi oma rasked silmalaud maha, tehes seega oma mõtte võimalikult selgeks. . . „Aga mis siis! Igaüks teeb, nagu suudab (*on fait ce qu'on peut*),“ ja silmapilguks ta oskas oma raskele liikumatusle anda alistuva ilme. „Kaks kortermeistrit — kolmkümmend tundi — alatasa kohal. Kaks!“

1) Loomulikult.

2) Jumalale tänu.

kordas ta, tõstes pisut oma paremat kätt ja ajades kaks sõrme sirgu. See oli absoluutselt esimene liigutus, mis ma nägin teda tegevat. See andis mulle võimaluse tema käeseljal tähele panna läikivat haavaset — nähtavasti püssikuuli tagajärg, ja nagu oleks see avastus mu silmi teritanud, märkasin ka teist vana haavajälge, mis algas pisut altpoolt meelegeohta ja kadus ülespoole lühikeste hallide juuste alla — riivava oda või löikava mõõga tulemus. Ta pani oma käed jällegi kõhule kokku. „Mina jäin selle — selle — mälestus ütleb üles (*s'en va*). Ah! *Patt-na. C'est bien ça. Patt-na. Merci.* Mina seisin sel laeval kolmkümmend tundi. . .“

„Kas tõesti!“ hüüdsin ma. Ta vahtis ikka alles oma kätele ja punnitas pisut huuli, kuid seekord ei teinud need mingit sisisevat kõla.

„Peeti tarvilikuks,“ ütles ta kiretult oma silmakulme tõstes, „et üks ohvitseridest jääks sinna silma lahti hoidma (*pour ouvrir l'oeil*) . . .“ ta ohkas loiuult . . . „ja ühendust pidama signaali kaudu veolaevaga — mõistate? ja nõnda edasi. Pealegi oli see ka minu arvamine. Oma paadid panime merrelaskmiseks valmis — ja mina võtsin ka sellel laeval abinõud tarvitusele . . . *Enfin*“¹⁾. Tehti, mis võimalik. See oli nigerik seisukord. Kolmkümmend tundi. Nemad valmistasid mulle mingit toitu. Mis aga puutus viinasse — võid vilistada — mitte tilkagi.“ Mingil haruldasel kombel, ilma tähelepandava muutuseta oma loius seisangus ja rahulikus näoilmes, ta oskas kuidagi ilmutada sügavat vastikust. „Minuga, teate, kui pean sööma ilma klaasi viinata — minuga pole siis midagi peale hakata.“

„Kartsin, et ta hakkab sellest õnnetusest pikalt ja laialt jutustama, sest kuigi ta ei liigutanud ainustki liiget ega tõmmahtanud ainustki näojoont, ometi oskas

1) Lõpuks.

ta mõista anda, mil määral see mälestus teda ärritas. Kuid ta näis selle täiesti unustavat. Nemad andsid oma koorma „sadama võimudele“ üle, nagu tema seda väljendas. Teda rabas see vaikus, millega laev neilt vastu võeti. „Oleks võinud arvata, et selline veider leid (*drôle de trouvaille*) tuuakse neile igapäev. Teie olete imelikud inimesed — teie inglased,“ seletas ta, surudes selja vastu kivimüüri ja sama võimetuna tundmuste avaldamiseks nagu mõni jahukott. Sel ajal juhtus sadamas olema üks sõjalaev ja india laevastiku laev ja tema ei varjanud oma imestust osavuse üle, millega nende laevade paadid viisid *Patna* reisijad maale. Tõepoolest tema tuim tegumood ei varjanud midagi: sel oli mingi salapärane, peaaegu imeteoline võime saavutada rabavat mõju avastamatute abinõudega, milline nähtus on kõrgeima kunsti viimane sõna. „Kakskümmend viis minutit — kell käes — kakskümmend viis, mitte enam.“ . . . Ta tõmbas oma sõrmed ristist lahti ja surus nad uuesti kokku, ilma et oleks liigutanud käsi oma kõhul, ja nõnda oli see mõõtmatult mõjuvam kui hämmastuses käte ülespildumine taeva poole . . . „Kõik see rahvakari (*tout ce monde*) rannal — oma väikeste asjakestega — ei kedagi muud, kui aga valvurid-meremehed (*marins de l'État*) ja see huvitav laip (*cet intéressant cadavre*). Kakskümmend viis minutit.“ . . . Mahalöödud silmadega ja pisut viltu kaldunud peaga näis tema asjatundlikult oma keelele veeretavat selle tubli töö maiku. Ilma palju sõnu kulutamata pani ta uskuma, et tema kiitus on palju väärt ja oma vaevalt katkestatud liikumatusse uuesti tagasi langedes ta jutustas edasi, et olles käsu saanud võimalikult ruttu Touloni jõuda, nemad lahkusid sadamast juba kahe tunni pärast, „nii et (*de sorte que*) selles minu elu juhtumus (*dans cette épisode de ma vie*) jäid nii paljudki asjad mulle tumedaks.“

KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK.

„PÄRAST neid sõnu, ja ilma oma seisangu muutseta, tema andus nii-öelda passiivsele rahuolengule. Mina olin talle seltsiks; ja äkki, kuid mitte järsku, nagu oleks kätte jõudnud määratud aeg tema tagasihoidliku ja kähiseva hääle pääsemiseks liikumatusest, ta lausus: „*Mon Dieu!*“ kui ruttu möödub aeg!“ Miski poleks võinud olla tavalisem kui see märkus, kuid tema sattus kokku minu silmapilkse nägemusega. On äärmiselt tähelepanuvääriline, kuis me kõnnime läbi elu pooleldi suletud silmade, kurtide kõrvade ja uinuvate mõtetega. Võib-olla nõnda ongi hea ja võib-olla just see tuimus muudabki elu lugematule hulgal nii talutavaks ja mõnusaks. Ometi võib meie keskel ainult vähe leiduda neid, kes ei oleks tundnud seda haruldast virgumishetke, kus meie näeme, kuuleme ja mõistame korraga nii palju — kõik — silmapilguga — ennekui langeme jällegi tagasi oma mõnusesse suikumisse. Ma tõtsin silmad tema rääkides ja nägin teda, nagu poleks ma teda kunagi varem näinud. Ma nägin tema rinnale vajunud lõuga, tema kuue kohmakaid volte, tema kokkupandud käsi, tema liikumatut poosi, mis nii imelikult sisendas mulje, kui oleks teda lihtsalt jäetud sinnasamasse paika. Aeg oli tõepoolest läinud mööda: ta oli temast üle läinud ja edasi rutanud. Ta oli tema lootusetult maha jätnud ühes väheste annetega: raudhallide juustega, päikesepõlenud näo raske väsimusega, kahe haavaarmiga, paari kulunud õlalapiga; üks neist püsivaist usaldusväärseist mehist, kes on suure kuulsuse tooresmaterjal, neist lugematuist eludest, mida maetakse trummideta ja pa-sunateta monumentaalsete menude põhikivide alla. „Mina olen praegu *Victorieuse*'i (tol ajal oli see Prantsuse Vaikse ookeani laevastiku lipulaev) kolmas ohvitser,“ ütles ta, tõmmates õlad seinast paar tolli eemale oma tutvustamisel. Mina kummardusin kergesti

oma poolauda ja ütlesin temale, et mina käsutan kaubalaeva, mis praegu Rushcuttersi lahes ankrus. Tema oli minu laeva tähele pannud — kena väike sõiduriist. Oma ükskõiksuses ta oli ometi väga viisakas. Ma usun, ta läks oma viisakuses isegi niikaugemale, et laskis meelitust öeldes oma pea pisut viltu, korrates nähtavalt hingeldades: „Ah jaa. Väike kena värvitud must — väga kena — väga kena (*très coquet*).“ Natukese aja pärast pööras ta oma keha pikkamisi, et silmitseda klaasust paremal. „Igav linn (*triste ville*),“ tähendas ta, vahtides tänavale. Oli särav päev; möllas lõunatorn ja meie võisime näha möödaminejaid, mehi ja naisi, kõnniteel tuule sasituina ja päikesesäras majade esikülgi kõrgete tolmupilvede varjatuina. „Ma maandusin,“ ütles ta, „et pisut oma jalgu sirutada, kuid . . .“ Ta ei lõpetanud, vaid langes oma rahu sügavusse. „Palun öelge mulle,“ algas ta end raskelt üles ajades, „mis oli õieti (*au juste*) selle asja põhi. See on imelik. See surnud mees, näiteks — ja nõnda edasi.“

„Seal oli elavaid, kes palju huvitavamad,“ ütlesin mina.

„Kahtlemata, kahtlemata,“ ta oli nõus vaevalt kuuldavalt, lausus aga siis nagu põhjalikuma järelemõtlemisega: „Nähtavasti.“ Ilma puikle mata jutustasin temale, mis huvitas mind selles asjas kõige enam. Näis, nagu oleks temal õigus teada: eks olnud tema kultanud kolmkümmend tundi *Patna* pardal, eks olnud tema nii-öelda võtnud päranduse vastu ja eks olnud tema kõik teinud, mis võimalik? Ta kuulas mind, olles rohkem preestri laadi kui kunagi varem, mahalöödud silmil, mis andis temale väga süvenenud ilme. Kord või kaks ta tõstis oma kulme (kuid ilma et oleks kergitanud silmalauge, nagu tahaks ta öelda: „Pagan võtku!“ Kord ta hüüdis vaikselt: „Noo!“ ja kui mina olin lõpetanud, punnitas ta nagu mõtlikult pisut huuli ja väljendas midagi kurbliku vile taolist.

„Igas teises see oleks võinud tähendada tüdimust ja ükskõiksust, kuid tema oma salapärasel viisil oskas lasta liikumatuse paista sügavalt osavõtvana ja täisväärtuslikke mõtteid, nagu munagi on täis toitainet. Lõpuks ei öelnud ta midagi rohkem, kui et „väga huvitav“, väljendades seda viisakalt ja mitte palju valjemalt kui sosinal. Ennekui mina võitsin oma pettumuse, tema lisas nagu endamisi: „See’p see on! See’p see on!“ Lõug näis tal langevat sügavamalt rinnale ja keha rõhuvat raskemalt oma istet. Ma just mõtlesin temalt küsida tema arvamust, kui üle kogu tema keha jooksis midagi ettevalmistava värina taolist, nagu võidaks nõrka virvendust märgata surnud veel enne tuuleõhu tundmist. „Ja nõnda siis see vaene noormees jooksis ära ühes teistega,“ ütles ta tõsise rahuga.

„Ma ei tea, mis ajas mu naeratama: see on mu ainuke sundimatu naeratus, mida võin Jimi asja suhtes meelde tuletada. Kuid see lihtne tõsiasja esitamine kostis prantsuse keeles kuidagi naljakalt . . . „*S’est enfui avec les autres*“¹⁾ ütles leitnant. Ja äkki hakkasin ma selle mehe pilgu teravust imetlema. Ta oli kohe asja tuuma tabanud: ta tabas ainukese asja, mis mul südamele. Mulle tundus, nagu kuulaksin elukutselise asjatundja arvamust selle loo kohta. Tema vääramatu ja küps rahu sarnanes eksperdi omaga, kel kõik tõsiasjad käes ja kellele sinu arusaamatused on paljas lapsemäng. „Ah! noorus, noorus!“ ütles tema andeksandvalt. „Aga lõpuks, see ei võta ometi elu.“ „Mis ei võta elu?“ küsisin mina ruttu. „Kartus,“ seletas ta oma arvamust ja rüüpas klaasist.

„Panin tähele, et tema haavatud käe kolm viimast sõrme olid kanged ega võinud eraldi iseseisvalt liikuda, nii et ta pidi oma klaasi väga saamatult üles tõstma. „Inimene kardab alati. Võib ju rääkida mis tahes, kuid. . .“ Ta pani klaasi kohmakalt lauale. . . „Hirm,

1) Põgenes ühes teistega.

hirm — mõistate — see on alati olemas. . .“ Ta puutus oma rinda vasknõobi lähedalt just samalt paigalt, kuhu Jimgi oli koputanud, kui ta oli kinnitanud, et tema südamega on kõik korras. Arvan, et mina tegin mingi lahkavumuse märgi, sest tema toonitas: „Jaa, jah! Inimene räägib, inimene räägib; see kõik on väga ilus; kuid laulu lõpul pole sa targem kui iga teine — ja ka mitte julgem. Julgus! See pole midagi iseäralikku. Mina olen oma küüru painutanud (*roulé ma bosse*)“ — ta tarvitas seda lihtsat väljendist vääramatu tõsidusega — „kõigis maailmajagudes; mina olen näinud julgeid mehi — kuulsaid! *Allez!* . . .“ Ta jõi hooletult. . . „Julge — mõistate — teenistuses — peab olema — elukutse nõuab (*le métier veut ça*). Eks ole nõnda?“ pöördus ta veenvalt minu poole. „*Eh bien!* Igaüks neist — ma ütlen igaüks, kui ta oleks olnud aus inimene — *bien entendu* — oleks tunnustanud, et on olemas punkt, — on tõesti — ka parimale — kuski on olemas punkt, kus jätate kõik (*vous lâchez tout*). Ja selle tõega peate elama — mõistate? Teatud olukorras tuleb hirm kindlasti. Vastik hirm (*un trac épouvantable*). Ja isegi neil, kes seda tõde ei usu, on samuti hirm — hirm iseenda ees. Täpsalt nõnda. Uskuge mind! Jah, jah. . . Minu eas inimene teab ometi, mis ta räägib — *que diable!*“ . . . Ta oli selle kõik väljendanud nii liikumatult, nagu oleks ta puhtaima tarkuse sõnatooja ja oma osavõtmatust ta suurendas veel sellega, et hakkas pikkamisi oma põidlaid keerutama. „See on selge — *parbleu!*“ jätkas ta, „sest võtke end kokku niipalju kui tahate, aga isegi lihtsast peavalust või kõhukorrasest (*un dérangement d'estomac*) on küll, et. . . Võtke, näiteks, mind — minul on oma tõendused. *Eh bien!* Mina, kes ma teiega räägin, ükskord. . .“

„Ta tühjendas oma klaasi ja pöördus põidlate keerutamisele tagasi. „Ei, ei; inimene selle kätte ei sure,“ lausus ta lõpuks ja kui nägin, et tema ei mõtlegi oma isiklikku lugu edasi jutustada, olin ma äärmiselt pettu-

nud, seda enam, et see oli midagi sellist, milleks inimest ei saa sundida, nagu saate isegi aru. Ma istusin vaikselt, samuti ka tema, nagu meeldiks see temale kõige enam. Isegi tema põidlad püüsid nüüd paigal. Äkki hakkasid tal huuled liikuma. „See on nõnda,“ kinnitas ta rahulikult. „Inimene on argpüksina sündinud. (*L'homme est né poltron.*) See on raske — *parbleu!* Muidu oleks liiga kerge. Kuid harjumus — harjumus — hädavajalikkus — mõistate? — teiste silmad — *voilà*. Inimene ajab läbi. Ja siis see eeskuju teistelt, kes pole paremad kui teie ise ning ikkagi kindlaks jääda. . .“

„Tema hääl katkes.“

„Sel noormehel — peaks silmas pidama — polnud ühtegi neist põhjusist — vähemalt sel hetkel mitte,“ tähendasin mina.

„Ta tõstis andestavalt oma kulmud. „Ja muidugi, ja muidugi. Küsimuses oleval noormehel võisid olla parimad eeldused — parimad eeldused,“ ta kordas pisut nohisedes.

„Rõõmustan nähes, et otsustate asja üle pehmelt,“ ma ütlesin. „Tema omad tundmused olid — ah! — nii lootusrikkad ja. . .“

„Tema jalgade kobin laua all katkestas mu sõnad. Ta kiskus oma rasked silmalaud üles. Ma ütlen kiskus — ükski teine väljendis ei võiks seda aeglast mõtlikkust kirjeldada — ja nõnda avanesid tema silmad mulle täiesti. Minu ees seisid kaks kitsast halli sõõri, nagu kaks väikest terasringi ümber silmaterade musta sügavuse. Tüsedast kehast tungiv terav pilk avaldas äärmise mõjuvuse mulje — oli nagu tulivaheda sõjakirve tera. „Vabandust,“ ütles ta vormlikult. Tema parem käsi kerkis üles ja ta kummardus ettepoole. „Lubage. . . Mina kinnitasin, et võib edasi elada väga hästi teades, et inimesel ei tule julgus iseenesest (*ne vient pas tout seul*). Selles pole midagi, mille pärast erutada. Üks tõde rohkem ei tee elu veel võimatuks. . . Kuid au — au, mu härra! . . . Au. . .“

see on reaalne — jah, tõepoolest! Ja mis väärtus oleks elul, kui . . . “ ta ajas enda raskepärase ägedusega jalule, nagu tõuseks hirmutatud härg rohult . . . „kui au on läinud — ah ça! par exemple — selle kohta ei või ma arvamust avaldada. Ma ei või selle kohta oma arvamust avaldada — sest — mu härra — ma ei tea sellest midagi.“

„Ka mina olin püsti tõusnud ja püüdes oma seisanguisse sulgeda lõpmatut viisakust, vaatasime tummalt teineteisele otsa, nagu kaks portselankoera kuski abjussimil. Pagan võtku teda! tema oli tabanud naela pea pihta. Tühisuse rooste, mis luurab inimeste sõnade järgi, oli langenud ka meie kõnelusele ja muutis ta mõttetuks kõlaks. „Väga hea,“ ütlesin piinliku naeratusega, „aga kas asi ei oleks võinud lõppeda sellega, et sellest poleks saadud teada?“ Näis, nagu mõtleks ta nõusolevalt vastata, kuid rääkides muutis ta meelt. „See, mu härra, on minu tarvis liiga peen — liiga kõrge — sellest ma ei mõtle.“ Ta kummardus raskelt üle oma mütsi, mida hoidis nokkapidi vigase käe pöidla ja esimese sõrmega. Ka mina kummardusin. Me kummardusime üheskoos: me kraapisime oma jalgu teineteise ees suure moepärasusega, kuna mingi räpane kelnor-olend meid vaatles arvustavalt, nagu oleks ta selle etenduse eest maksnud. „*Serviteur*,“ ütles prantslane. Jällegi kraapjalg. „*Monsieur*“ . . . „*Monsieur*“ . . . Klaasuks langes tema tüseda selja taga kinni. Nägin lõunatormi temast kinni haaravat ja teda allatuule ajavat, käsi mütsi juures, õlad laiali ja kuuesabad kõvasti vastu jalgu.

„Ma istusin jällegi üksi ja rõhutuna — rõhutuna Jimi asja pärast. Kui te ehk selle üle imestate, et kolmeaastane vaheaeg polnud sellelt röövinud esialgset teravust, siis peate teadma, et ma olin Jimi alles hiljuti näinud. Tulin otseteed Samarangist, kust sain koorma Sydney tarvis: äärmiselt huvituseta ülesanne — mida Charley nimetaks üheks minu mõistusepäraseks

toiminguks — ja Samarangis puutus mulle Jim silma. Tema töötas siis De Jonghi juures — minu soovitusel. Vesisellina. „Minu ujuv esindus“, nagu De Jongh teda nimetas. Võimata on endale kujutleda eluviisi, mis oleks nii lohutu, nii aber võlust — ehk olgu siis, et kinnitusagendi oma. Väike Bob Stanton — Charley tunneb teda väga hästi — käis sellest kogemusest läbi. Seesama, kes uppus pärast *Sephora* õnnetusel, kus ta katsus päästa kedagi toaneitsit. Õnnetus juhtus udu- sel hommikul Hispaania ranna ääres, nagu ehk mäletate. Kõik reisijad asetati aegsasti paatidesse ja lükati laevast eemale, kuna Bob läks uuesti ja ronis tagasi pardale, et seda tüdrukut ära tuua. Kuidas ta maha jäi, seda ma ei tea; igatahes oli ta sootuks aru kaotanud — ei tahtnud laevalt lahkuda — hoidis reelingist surmahirmus kinni. Heitlust võidi paatidest hästi jälgida, kuid vaene Bob oli kaubalaevastikus kõige lühem esiohvitser, kuna aga naine oli oma viis jalga kümme pikk ja tugev kui hobune, nagu mulle seletati. Nõnda see läks edasi, tüdruk, vilets, lõugas kogu aja ja Bob laskis vahetevahel kuulda läbilõikavat kisa, et käskida oma paat klaar hoida. Keegi madrus rääkis mulle seda, varjates ise selle mälestuse juures naeratust: „Jumala eest, just nagu mõni koer poiss oleks kakelnud oma emaga.“ Sama vanamees ütles veel: „Lõpuks nägime, et mr. Stanton oli tüdrukuga heitlemise jätnud ja seisis muidu teda nagu silmas pidades. Hiljem arvasime, tema pidi küll oletama, et võib-olla veehoog kisub tüdruku reelingi küljest lahti ja loob nõnda võimaluse teda päästa. Surmahirmus ei julgetud laevale läheneda, ja natukese aja pärast see vana laevaloks läks lainete laksudes äkki põhja — pauhti! Veekeeru kaasakiskuvus oli kole. Kunagi ei nähtud enam midagi elavat ega ka surnut veepinnale kerkivat.“ Vaese Bobi üürrike rannaolu oli põhjustatud mingisuguse armuasja keerdsõlmedest. Ta lootis kõigest hingest, et nüüd on merega lõpetatud, ja oli veendunud, et hoiab peos kogu

maaelu õndsuse, aga lõpuks sai ta ainult agendiks. Keegi onupoeg Liverpoolis oli talle selle koha muret- senud. Ta armastas meile oma kogemust sel alal rääkida ja ajas meid pööraselt naeru lagistama. Selle tagajärjega rahuldununa tippas ta meie vahel — lühike nagu ta oli ja habe rinnuni, nagu mäevaimul — ning rääkis: „Teil, meestel, on hea naerda, aga minu sure- matu hing kiskus kuivatatud herneiva suuruseks kokku, kui olin ühe nädala juba töötanud.“

„Ma ei tea, kuidas Jimi hing kohanes tema uutele elutingimustele — olin kõik võimaliku teinud, et talle muretseda midagi, mis hoiaks tema ihu ja hinge koos — kuid ma olen üsna veendunud, et tema seiklusrikas ettekujutus kannatas kõiki kurdumispiinu. Muidugi ei leidnud ta oma uues elukutses midagi, mis oleks teda kosutanud. Kurb oli teda tema tegevuses näha, kuigi ta oma ametis talitas visa rahulikkusega, milles pean jagama talle täielikku tunnustust. Mina silmitsesin teda tema näruses rähklemises teatud tagamõttega, et see kõik oli talle karistuseks tema sangarliku kujutlusmängu eest — lunastus hiilgusest, mida ta ihaldas rohkem, kui suutis taluda. Ta oli nii väga armastanud ennast ku- jutleda kuulsa traavlina ja nüüd ta oli kohustatud eba- kuulsana edasi sikutama nagu juurvilja-kaupmehe eesel. Ta tegi seda väga hästi: asus tööle, laskis pea alla, ei lausunud kunagi sõna. Väga hästi, tööpoolest väga hästi — välja arvatud ainult teatud fantastilised ja vä- givaldsed puhangud neil kahetsusväärseil juhtumel, kus kerkis silmapiirile vältimatu *Patna* lugu. Õnnetuseks ei hävinud see idamerede skandaal kuidagi. Ja see oligi põhjuseks, miks ma ei saanud Jimi asjaga kunagi valmis.

„Kui prantsuse leitnant oli läinud, istusin ma ük- sinda ja mõtlesin Jimi üle järele, kuid ometi mitte ühe- duses De Jonghi jaheda ja sünge äriruumiga, kus olime hiljuti teineteisele ruttu kätt andnud, vaid meelde tu- letades seda silmapilku, kus nägin teda aastate eest

viimse küünla vilkuval valgusel üksinda minuga Mala- bar House'i pikal rõdul, õõ jahedus ja pimedus selja taga. Tema lugupeetud kodumaa seaduse mõök rip- pus tema pea kohal. Homme — või oli see täna? (kesköö oli ammu enne möödus, kui lahkusime) — pidi marmorpalgne politseikohtunik peale seda, kui oli mää- ranud vägivalda ja teoga haavamise eest raha- ja van- gistuskaristuse, haarama oma kohutava sõjariista ja ta- bama Jimi kõverdunud kaela. Meie koosviibimine tol õöl sarnanes haruldaselt viimse öövalvega kellegi sur- mamõistetud kaasas. Pealegi oli tema süüdi. Tema oli süüdi — nagu olin seda endale mitmeti korranud, süüdi ja kadunud; sellest hoolimata oleksin tahtnud ta päästa vormliku surmasaatmise üksikasjust. Ma ei taha oma soovi põhjendada — ei arva ka, et ma seda suu- daksingi; aga kui te veel tänini pole asjast teatud aimu saanud, siis olen küll oma jutustuses tume olnud või teie liig unised, kui et mõista minu sõnade mõtet. Ma ei kaitse oma kõlblust. Polnud mingit kõlblust ajas, mis hukutas mu temale esitama Brierly põgenemisplaani — nii võiks seda nimetada — kõiges tema lihtsuses. Ruupiad olid kohal — minu taskus täiesti valmis ja kõigiti tema teenistuses. Ool laenuks; muidugi laenuks — ja kui mõni kaasaantud soovitus (Ranguni) temale võiks kasulik olla Nojah! siis suurima heamee- lega. Mul oli sulg, tint ja paber toas esimesel korral. Ja isegi alles rääkides ootasin suurima kärsitusega, et oleksin võinud alata kirja: päev, kuu, aasta, 2.30 e.l. . . . meie vana sõpruse tõttu palun teid mingit teenistust muretseda mr. James nii- ja niisugusele, kelles leiata jne. jne. . . . Olin isegi valmis temast enesest samas mõt- tes kirjutama. Kuigi ta polnud endale võitnud minu sümpaatiat, siis oli ta saavutanud midagi paremat — ta oli tunginud selle tundmuse allikani ja algupärani, ta oli küündinud minu enesearmastuse salajase elundini. Mina ei varja teie eest midagi, sest kui ma seda teek- sin, siis oleks minu teguviis vähem arusaadav, kui

ühegi inimese teol õigus olla ja — teiseks — homme juba teie unustate minu otsekohesuse ühes teiste mineviku õpetustega. Selles asjas, kui öelda lühidalt ja selgelt, olin mina laimatu; kuid minu ebamoraalsuse kavalad kavatsused nurjusid kurjategija moraali lihtsuse tõttu. Pole kahtlust, ka tema oli isekas, kuid tema isekus oli kõrgemat algupära, temal oli ülevam eesmärk. Ma leidsin, et õelgu mina mis tahes, tema ihkab surmasaatmise talitust läbi teha; ja ma ei rääkinud temaga palju, sest ma tundsin, et võitluses oli tema noorus minuga ülekaalus: tema uskus seda, milles mina olin lakanud juba kahtlemast. Tema väljendamat, vaevalt formuleeritud lootuse metsikuses oli midagi toredat. „Põgeneda! Sellele ei või mõeldagi,“ ütles ta pead raputades. „Mina teen teile ettepaneku, mille eest ma ei nõua teilt mingit tänu,“ ütlesin mina; „teie maksate võimalikul korral raha tagasi, ja . . .“ „Teie olete hirmus hea,“ lausus ta silmi tõstmata. Mina vaatlesin teda hooliga: tulevik pidi temale paistma väga ebakindlana; kuid ta ei kogelnud, nagu oleks tema süda tõepoolest korras. Ma tundsin viha — mitte esimest korda tol ööl. „Kogu see õnnetu asi,“ ütlesin mina, „on minu arvates niikuinii küllalt piinlik teiesugusele mehele . . .“ „Seda ta on, seda ta on,“ sosistas ta korduvalt, silmad kõvasti põrandal. See oli südantlõhestav. Tulevalgus langes ta näole ja nägin tema palete udemeid ja sooja puna voogamist tema sileda näonaha all. Uskuge või mitte, kuid mina ütlen, see oli jubedalt südantlõhestav. See hukutas mu jõhkruisele. „Jah,“ ütlesin mina, „ja lubage mind tunnustada, et mina ei suuda kuidagi kujutleda, mis kasu saate teie selle karika põhjani tühjendamisest.“ „Kasu!“ lausus ta oma vaikusest väljudes. „Olgu ma neetud, kui ma seda mõistan,“ ütlesin mina ärritatult. „Olen katsunud teile kõik öelda, milles asi,“ jätkas ta pikkamisi, nagu mõtleks ta millegi vastamatu üle järele. „Aga lõpuks on see ometi minu asi.“ Ma avasin suu vastamiseks, aga

äkki leidsin, et olen kaotanud usalduse iseenda vastu; ja näis, nagu oleks ka tema mu sinnapaika jätnud, sest ta pomises inimesena, kes mõtleb valjusti: „Need on ära . . . hospitalis . . . keegi ei tahtnud ette astuda . . . Nemad! . . .“ Ta liigutas kergelt käsi, et avaldada põlgust. „Kuid mina pean selle asja läbi kannatama ega pea millestki tagasi põrkama . . . ei pea tagasi põrkama.“ Ta vaikis. Ta vahtis, nagu silmaks ta nägemusi. Tema ebateadlik nägu peegeldas vahelduva põlguse, meelegeite ja meelegeindluse ilmet — peegeldas neid kordamisi, nagu oleks mõni imepeegel näidanud ebamaiste kujude möödalibisemist. Tema elas ümbritsetuna petlikkude viirastuste ja süngete varjudega. „Oh! lollus, mu armas poiss!“ alustasin mina. Tema tegi kärsitu liigutuse. „Teie nähtavasti ei mõista,“ ütles ta tungivalt; siis vaatas ta mulle silmi pilgutamata otsa ja ütles: „Mina võisin küll hüpata, aga ära ma ei põgene.“ „Ma ei mõelnud teid haavata,“ ütlesin mina ja lisasin kohtlaselt: „Paremad kui teie on mõnikord kohaseks arvanud põgeneda.“ Ta läks üleni punaseks, kuna aga mina enda peaaegu ise lämmatasin oma keelega. „Võib-olla on see nõnda,“ ütles ta viimaks. „Mina pole selleks hea küllalt; mina ei või endale seda lubada. Mina pean selle asja läbi võitlema — mina olen praegu võitluses.“ Ma tõusin oma toolilt ja tundsin end üleni kangena. Vaikus oli rusuv ja et sellele lõppu teha, ei osanud ma midagi muud, kui aga kergel toonil tähendada: „Mul polnud aimugi, et on juba nii hilja . . .“ „Arvan, teile juba jätkub sellest asjast,“ ütles tema jõhkralt; „ja kui tõtt öelda —“ ta otsis silmega oma kübarat — „siis ka minule.“

„Hea küll! Ta lükkas selle haruldase pakkumise tagasi. Ta lõi minu avitava käe kõrvale; ta oli nüüd minekuks valmis ja balustraadi taga näis öö teda üsna vaikselt ootavat, nagu oleks ta märgitud tema saagiks. Ma kuulsin ta häält. „Ah, siin ta ongi.“ Ta oli oma kübara leidnud. Me ootasime paar sekundit. „Mis

teete pärast — pärast? ..“ küsisin sootuks vaikselt. „Lähem vististi rappa,“ vastas ta tõreda pominaga. Ma olin oma aru teatud määral tagasi saanud ja arvasin paremaks seda mitte tõsiselt võtta. „Palun, pidage meeles,“ ma ütlesin, „et tahaksin teid heal meelel enne äraminekut näha.“ „Ma ei tea, mis teid võiks selles takistada. See neetud asi ei tee mind ometi nägematuks,“ ütles tema tungiva kibedusega. „Sellist õnne pole loota.“ Ja sel silmapilgul, kus hakkasime jumalaga jätma, laskis ta mulle osaks saada kahtlevate kogelemiste ja liigutuste õudse segapudru ning kõhklemiste hirmsa valingu: Jumal andku andeks temale — minule! Ta oli oma kujutlusvõimekasse pähe võtnud mõtte, et mina võin tõrkuda temale kättandmast. Sõnadega avaldamiseks oli see liiga kole. Arvan, et hõigatasin talle äkki, nagu teeksite inimesega, keda näete minemas üle kuristiku; mäletan, et meie hääled olid kõrgendatud, halatsemisväärse muige ilme tema näol, kramplik pigistus minu käes ja närvlik naer. Küünal kustus praksudes ja asi oli lõpuks ometi möödas: pimedusest kandus minuni veel ainult ohe. Ta sai kuidagi minema. Öö neelas tema kuju. Ta oli jälle käperdis. Jälle. Ma kuulsin kärmast krauh-krauh liivateel tema jalge all. Ta jooksis. Otseteed jooksis, teadmata kuhu. Ja ta polnud veel kahekümneneljane.“

NELJATEISTKÜMNES PEATÜKK.

„MA magasin vähe, einetasin ruttu ja pärast kergelt kõhklemist jätsin hommikuse külaskäigu oma laevale tegemata. See oli tõepoolest väga halb, sest kuigi minu esiohvitsner oli igapidi suurepärane inimene, ometi oli temal kalduvus kõike mustana näha, nii et kui ta ei saanud oma abikaasalt oodatud ajaks kirja, võis ta vihast ning armukadedusest otse segaseks minna, kaotades asjade kohta ülevaate a minnes tülli

kõigi madrustega; ta võis siis kas oma kajutis nutta või muutuda nii metsikuks, et ajas mehed otse mäsule. Asi tundus minule alati seletamatuna: nad olid juba kolmeteistkümmend aastat abielus. Millalgi nägin ma silmapilguks tema naist ja ausõna, mina ei suutnud kuidagi mõista, et on olemas nii raiskunud mees, kes võiks pattu teha selle naise pärast, nii ebameeldiv oli see. Ma ei tea mitte, kas ma ehk võõriti ei talitanud, et loobusin oma arvamuse avaldamisest vaesele Selvinile: see mees valmistab endale maa peal väikesel põrgu, mille käes kannatasin ka mina kaudselt, kuid isesugune vale peenetundlus takistas mind. Mere meeste abielulised vahekorrad on üldse väga huvitav aine ja mina võiksin siin näiteid esitada. . . Siiski, siin pole selleks koht ega aeg ja meil on tegemist Jimiga, kes vallaline. Kui tema kujutlusrikas teadvus või tema uhkus, kui kõik need harukordsed viirastused ja sünged varjud, mis olid tema nooruse hädaotlikeks kaaslasiks, ei lasknud teda peapaku eest põgeneda, siis mina, keda ükski ei võinud kahtlustada selliste kaaslaste omamises, tundsin tungi maksu mis maksab tema pead näha pakul langemas. Pöörasin samrud kohtukoja poole. Ma ei lootnud, et leiaksin seal palju mõjuvaid muljeid, kosutust, huvi või isegi hirmu — ehk küll seni kui leidub maailmas veel elu, hea tubli hirm on mõnikord päris tulus asi. Siiski ma ei oodanud, et saaksin nii hirmsasti rusutud. Tema karistuse kibedus seisis selle kõledas ja alatus õhusitikus. Kuriteo tõsine tähendus peitub olemuselt usalduse murdmises inimkonna vastu ja sellelt seisukohalt vaadelduna polnud tema mingi alatu äraandja, kuid tema hukkamine oli nurgatagune ettevõte. Polnud mingit kõrget tapalava ega punast riiet (kas Tower Hill'il¹⁾ oli punane riie? Seal oleks see pidanud olema),

1) Tapalava koht Toweri kõrval tol ajal, kui seda vanaaegset kindlust kasutati veel riigivanglana, kuna ta praegu täidab muuseumi kohuseid.

ei mingit õudusest kangestunud hulka, keda pidi kohtuma tema süüga ja pisarateni liigutama tema saatusega — ei õhkugi süngest kättemaksust. Minu minnes oli märgata ainult selget päikesepaistet, liig kirglikku hülgust, kui et see oleks võinud lohutada; tänavad olid täis segipaisatud värvilaike, nagu rikutud kaleidoskoobis: kollane, roheline, sinine, pimestav valge, katmata öla pruun paljasolek, härjavanker oma punase kattega, rühm pärismaalisi sõdureid halli keha ja musta peaga, jalas tolmused nöörihapad, pärismaaline politseinik tumedas kitsas mundris ja lakknahast vööga, kes vaatles mind idamaiselt kaastundliku pilguga, nagu kannataks tema rändav vaim sõnulestatamatult sellest ettenägematust — kuidas nad nüüd seda nimetavad? — avatarist — lihakssaamisest. Üksiku puu all kohtukoja hoovis asusid maalilikus rühmas külaelanikud, kes seisid ühenduses selle teotusajaga, sarnanedes värvilise kivitrükipildiga kuski idamaises reisikirjeldises. Puudusid ainult esirinnas asuv suitsujuga ja rohtusöövad koormakandjad loomad. Nende taga kerkis sile kollane müür, ulatudes üle puu ja peegeldades valgusehelki. Kohtukoda oli süнге, paistis harilikust avaram. Kõrgel ülal tumedas ruumis õõtsusid lehvikud lühidalt edasi-tagasi. Siin-seal seisis mõni drapeeritud kuju, paistes palja seina kõrval päkapikulasena ja püsid tühjade pingiridade vahel liikumatuna, nagu oleks ta süvenenud vagasse vaatlusse. Kaebaja, keda pidi olema peksetud, paks šokolaadikarva puhtaks aetud peaga mees, rasvane rind paljas ja helekollane kastimärk ninaseljal, istus toredas liikumatuses: ainult tema silmad välkusid, keereldes pimeduses, ja hingamisel tema ninasõõrmed laienesid ning tõmbusid tugevasti kokku. Brierly laskus oma toolile ja näis väsinuna, nagu oleks ta kogu öö kulutanud võidujooksuharjutusil sõeräbuga kaetud jalgteel. Vaga purjekakapten paistis ärritatuna ja tegi ärevaid liigutusi, nagu oleks tal raske ennast taltsutada, et mitte

üles tõusta ja meid manitseda palvele ning kahetsusele. Kohtuniku pea, mis hoolega korraldatud juuste all imelikult kahvatu, sarnanes lootusetu haige peaga, keda on voodis pestud, harjatud ning istuma seatud. Ta nihutas lillevaasi kõrvale — kimp pikavarrelisi punaseid ja roosasid lilli — ja võttes mõlemasse kätte pika, sinaka paberilehe, laskis silmad üle selle joosta, surus küünarnukid lauaservale ja hakkas lugema valju häälega ühetaoliselt, selgelt ja ükskõikselt.

„Jumala eest! Hoolimata kõigist minu rumalusist tapalavade ja veerevate peade suhtes, ma kinnitan teile, et see siin oli mõõtnatult halvem kui pearaiumine. Õle kõige lasus raske lõpuaimdus ilma kergendava rahu ja julgeoleku tundmuseta, mis järgneb kirve langemisele. Asjavarutamises tundus surmaotsuse kogu külm kättemaks ja asumiselesaatmise julmus. Nõnda nägin mina seda tol hommikul — ja isegi praegu arvan ma selles hariliku sündmuse liialdatud hinnangus nägevat vääramata tõe jälge. Te võite kujutella, kui tugevasti ma tundsin seda siis. Võib-olla just sellepärast ei suutnudki ma kuidagi veenduda, et kõik on möödas. Kandsin seda asja alati endaga kaasas ja olin valmis tema kohta inimeste arvamusi kuulama, nagu poleks ta tööpoolest tegelikult veel lõpetatud: isiklikku arvamust — rahvusvahelist arvamust — ja jumal teab mis! Näiteks tolle prantslase oma. Tema oma maa otsus väljendus tolles kiretus ja täpsas fraseoloogias, mida tarvitaks masin, kui masinad oskaksid rääkida. Kohtuniku pea oli pooleldi paberiga varjatud ja tema otsaesine oli nagu alabaster.

„Kohtul oli mitu küsimust lahendada. Esimeseks — kas laev oli sõiduks kõlblik ja nõutavalt varustatud? Kohus leidis, et ei olnud. Järgmiseks punktiks, nagu ma mäletan, oli: kas laeva kuni õnnetuse silmapilguni juhiti korralikult ja meremeheliku hoolega.

Sellele vastati jaatavalt, jumal teab miks, ja siis nad avaldasid arvamust, et pole tõendusi õnnetuse tõsiste põhjuste selgitamiseks. Arvatavasti mõni ujuv vrakk. Mina isegi mäletan, et tol ajal läks kaduma norra parklaev pedakate koormaga ja see ongi just seda sorti sõiduriist, mis võis tormis ümber minna ja kuude kaupa merel ujuda, põhi püsti — otse kui mingi mererepeletis, mis pimeduses püüab endale laevu saagiks. Sellised rändavad laibad on küllalt harilik nähtus põhjapoolsel Atlandil, kus kummitavad kõik merekoletsed — udud, jäämäed, õnnetusega ähvardavad surnud laevad ja vältavad õudsed tormid, mis sööbivad sinusse kui mõni vereimeja, kuni sul kaob jõud, vaim ja lootus ning sa tunned end ainult tühja inimkestana. Kuid seal — neil meredel — oli see juhtum sedavõrt haruldane, et sarnanes öela kõrgema võimu erilise kavatsusega, mis paistis äärmiselt mõttetu saatanatembuna, kui ta ehk polnud sihitud donkimeni tapmiseks või Jimi pihta, kellele ta tõi kaela midagi veel halvemmat kui surma. Need mõtted kiskusid mu tähelepanu kõrvale. Teatud aja jooksul oli kohtuniku hääl mulle ainult paljas kõla; kuid silmapilguks ta kujunes arusaadavaks sõnuks: . . . „oma otsekoheste kohuste äärmises unustuses,“ ütles hääl. Järgmine lause läks mul kuidagi kaduma ja siis: . . . „maha jättes hädaohuhetkel nende hooleks usaldatud elud ja varanduse . . .“ läks lugemine pikkamisi edasi ning peatus. Valge otsaesise all asuv paar silmi heitis tumeda pilgu üle paberiserva. Ma vaatasin ruttu Jimi poole, nagu oleksin lootnud tema kadu kohtukojast. Ta oli üsna vaikne — kuid ometi oli ta siin. Ta istus priskena ja valgeverelisena äärmises tähelepanus. „Sellepärast, . . .“ algas hääl toonitavalt. Ta vahtis üksisilmi ja avatud huulil, rippudes laua taga istuva mehe sõnade küljes. Need tungisid vaikusse, edasikantuna lehvikuto tuulest, ja mina, uurides nende mõju Jimisse, tabasin ainult ametliku kõne katkendeid. . . Kohus. . .

Gustav see ja see, kapten . . . sünnilt sakslane. . . James see ja see . . . esiohvitser . . . tunnistused tühistatud.“ Vaikus. Kohtunik laskis paberi langeda ja, nõjatudes tooli küljetoole, hakkas rahulikult kõnelema Brierlyga. Inimesed hakkasid välja minema; teised trügisid sisse ja ka mina liikusin ukse poole. Väljas jäin seisma ja kui Jim läks minust mööda värava poole, haarasin tal käest kinni ja peatasin ta. Tema pilk tegi mu nõutuks, nagu oleksin mina tema seisukorra eest vastutav: ta vaatas mulle otsa, nagu oleksin mina elukurjuse kehatust. „Kõik on möödas,“ kogelesin. „Jah,“ ütles tema segaselt. „Ja nüüd ärgu keegi. . .“ Ta tõmbas oma käe minu peost. Ma vaatlesin tema selga, kui ta läks. See oli pikk tänav ja tema paistis hulk aega silma. Ta astus kaunis pikkamisi, tuikudes pisut jalgel, nagu oleks tal raske olnud sirgest joonest kinni pidada. Just enne, kui ta kadus mu silmist, näis ta pisut tuigerdavalt.

„Mees üle parda,“ ütles madal hääl minu selja taga. Ümber pöördudes nägin kedagi vana tuttavat lääne-austraallast, nimega Chester. Ka tema oli Jimile järele vahtinud. Tema oli mees, kel päratu suur rinnamõõt, kare, puhtaksaetud mahagonikarva nägu ja kaks nüri tutti terashalle tihedaid traatkarvu ülemisel huulel. Ta oli olnud pärlipüüdja, rannavaras, ärimees, tema omade sõnade järgi vist ka valaskalapüüdja — kõik, mis merel võib olla, ainult mitte röövel. Vaikne ookean, põhjas või lõunas, oli tema tõsine jahiala; kuid siia kaugele oli ta selleks rännanud, et osta mõnd odavat aurikut. Hiljuti oli ta avastanud — nagu ta ise ütles — kuski linnusõnniku saare, kuid sellele läheneda oli hädaohtlik ja ka ankrupind ei olnud seal kuidagi kindel. „Sama hea kui kullakaevandus,“ hüüdis ta. „Kihuta keset Walpole'i karisid ja kuigi on õige, et pole võimalik leida kuski tugipinda alla neljakümne sülla, mis siis sest? Ka on seal muidugi marud. Kuid asi ise on esimest sorti. Sama hea kui kullakaevandus

— parem! Kuid ei leidu ainustki hullu, kes tahaks õnne katsuda. Ei leidu ainustki kaptenit ega laevaomanikku, kes tahaks paigale läheneda. Nii otsustasin siis õige ise selle õnnistatud aine ära vedada . . .“ Selleks siis vajaski ta aurikut ja ma teadsin, et ta samal ajal kauples ühelt parsi firmalt vana kahemas-tilist üheksakümnehobujõulist meremuuseumi-estet. Me kohtusime mitu korda ja ajasime juttu. Tema vaatas asjatundlikult Jimile järele. „Võtab südamesse?“ küsis ta pilkavalt. „Väga,“ ütlesin mina. „Siis pole ta palju väärt,“ arvas ta. „Milleks see kisa? Tükk eesli nahka. See pole veel kunagi meest meheks teinud. Peab asju nägema, nagu nad on — kui mitte, siis poe veel täna maamulda. Seesugune ei tee siin ilmas midagi. Vaadake mind. Minul on juhtnööriks, mitte midagi südamesse võtta.“ „Jah,“ ütlesin mina, „teie näete asju, nagu nad on.“ „Sooviksin oma äri-osanikku kohata, vaat' seda ma sooviksin tõesti,“ ütles ta. „Te ju tunnete teda? Vana Robinsoni. Eks? Kurikuulsat Robinsoni? Teie ei tunne? See on mees, kes rohkem oopiumi salakaubana sisse vedanud ja omal ajal rohkem hülgeid kotti ajanud kui ükski kõige kangem varga Juku elavate seas. Räägitakse, tema tunginud harilikult hülgeelaevadele Alaska läheduses kallale, kui udu olnud nõnda paks, et ainult vanajumal ise osanud ühte inimest teisest eraldada. Püha hirmu Robinson. Tema on see mees. Tema on minu kaaslaseks selles linnusõnniku-asjas. Parim juhus kogu tema elueas.“ Ta lähendas oma huuled minu kõrvale. „Inimesesööja? — jah, nõnda nimetati teda juba aastate eest. Te mäletate seda lugu? Laevahukk lääne pool Stewarti saart; õige; seitse pääsesid maale ja, nagu näib, ei saanud nad isekeskis mitte päris hästi läbi. Mõni on ju selline, et kargab tutti iga asja pärast — ei mõista halvast asjast head leida — ei näe asju, nagu nad on — nagu nad on, mu sõber! Ja tagajärjed? Selge, millised! Häda, häda; tahes või

tahtmata hoop pähe; ja paras see ongi sellistele. Seda sorti on surnult kõige kasulikumad. Jutustatakse, et tema majesteedi laev *Wolverine* leidnud teise põlvitamata kuski mererohul, alasti nagu sündides, laulmas mingit jumalasõna-laulu; sel ajal sadas kerget lund. Tema ootas, kuni paat oli veel aerupikkuselt rannast eemal, siis kargas üles ja minema. Nad ajasid teda terve tunni rannarihval taga, kuni viimaks üks mere-mehe võttis kivi ja viskas talle kõrva taha, nii et ta langes uimaselt maha. Üksi? Muidugi. Kuid sellega on samuti nagu nende hülgeelaevadegagi; vana-jumal ise teab, mis seal tõsi või mis vale. Paat ei juurelnud kaua. Nad mässisid ta mantlisse ja tõttasid võimalikult ruttu minema, sest pime öö lähenes ja ilm muutus halvaks, nii et laeval paugutati juba tagasikutset iga viie minuti pärast. Kolm nädalat hiljem oli ta terve nagu ikka. Rannal ei teinud ta asjast väljagi, litsus huuled kõvasti kokku ja laskis inimesi karjuda. Oli muidugi halb küllalt, et oli kaotanud oma laeva ja kogu oma vara, milleks veel tähelepanu pöörata inimeste sõimule. Selline on see minu mees.“ Ta tõstis oma käe, et viibata kellelegi eemal tänaval. „Temal on pisut raha, sellepärast pidin ta oma asja tõmbama. Olin sunnitud! Oleks olnud patt säärane leid sinna paika jätta, kuid mina ise olin plank. See löikab muidugi mulle lihasse, kuid mina suudan asja näha, nagu ta on, ja kui ma pean jagama, mõtlen, ükskõik kellega, siis olgu see Robinson. Ma jätsin ta võõrastemajja einele, tuleb mulle siia järele, sest mul on idee . . . Ah! Tere hommikust, kapten Robinson . . . Minu sõber, kapten Robinson.“

„Kõhn patriarh, valge toimne ülikond seljas, rohelisega servatud, päikesekübar tudisevas peas, tuli vaaruvalt tipates põiki üle tänava meie juurde ja jäi seisma, surudes mõlemad käed varju varrele. Valge merivaigu kiududega habe rippus sorakalt rinnale. Ta pilgutatas juhmit mulle oma kortsunud silmalauge. „Kuis käsi

käib? Kuis käsi käib?“ piiksus ta sõbralikult ja tudises. „Pisut kurt,“ ütles Chester kõrvale. „Vedasite ta kuue tuhande penikoorma taha, et odavat aurikut osta?“ küsisin mina. „Ma oleksin temaga kas-või kaks korda ümber ilma sõitnud, niipea kui teda nägin,“ ütles Chester ilmatu jõuga. „Aurik on me õnnesapp, mu poiss. On see siis minu süü, et kõik kaptenid ja laevaomanikud kogu Austraalias on neetud lollid? Kord rääkisin ühega kolm tundi Aucklandis. „Saatke laev,“ ütlesin mina, „saatke laev. Ma annan esimesest laadungist poole teile — jumalamuidu, ei millegi eest — et aga saaks asja käima.“ Aga tema: „Ma ei saadaks oma laeva isegi siis mitte, kui poleks ainustki teist kohta maailmas, kuhu teda saata.“ Täieline eesel, muidugi. Kaljud, voolud, ei mingit ankrupinda, järsud karid juurdesõitmiseks, ükski kinnitusselts ei julgeks riskida, ei mõistnud, kuidas võiks koorma enne kolme aastat peale saada. Eesel! Ma peaaegu langesin tema ette põlvili. „Kuid vaadelgem asja nagu see on,“ ütlen mina. „Pagan võtku neid kaljusid ja torme. Vaadake neile otse silma, nagu nad on. Seal on guaano. Queenslandi suhkrupilliroo kasvatajad löövad selle pärast sadamasillal lahinguid — löövad lahinguid, ütlen ma . . .“ Aga mis teha sellise lolliga? . . . „See on üks teie väikesist naljust, Chester,“ ütleb tema . . . Nali! Mul kippus nutt peale. Küsige kapten Robinsonilt siin . . . Oli veel keegi teine laevaomanik — paks niisuke, valge vestiga, Wellingtonis — tema mõtles, et minul on käimas mingi pettus või midagi selletaolist. „Ma ei tea, millist lolli te otsite,“ ütles tema, „kuid minul on praegu tegemist. Head päeva.“ Mul tuli himu teda oma kahe käe vahele võtta ja läbi tema oma kontori akna välja visata. Kuid ma ei teinud seda. Olin pehme nagu pastor. „Mõtelge järele,“ ütlen mina. „Mõtelge selle üle järele. Ma astun homme sisse.“ Tema urises mulle vastu umbes midagi seesugust nagu „kogu päeva väljas“. Mööda treppi

alla minnes, oleksin tahtnud vihaga oma pea vastu müüri lüüa. Kapten Robinson siin võib teile jutustada. Oli lihtsalt kole mõelda kõigest sellest kenast ollusest, mis vedeleb seal päikese käes — ollus, mis viskaks suhkrupilliroo lihtsalt taevani. Queenslandi õnn! Ja Brisbane'is, kus katsusin viimast korda oma õnne, andsid nad mulle hullumeelse nime. Idioidid! Ainuke arukas inimene, keda kohtasin, oli voorimees, kes mind sõidutas. Ma arvan, see pidi küll mõni põhjaläinud härrasmees olema. Hei! Kapten Robinson? Mäletate, ma rääkisin teile oma voorimehest Brisbane'is — eks mäleta? Poisil oli asjust suurepärane arusaamine. Kõike tabas ta silmapilkselt. Oli lihtsalt lõbu temaga rääkida. Ühel õhtul pärast surmani tüütavat päeva laevaomanikkude keskel mul hakkas nii halb, et ütlesin: „Pean jooma. Tule ühes; pean jooma, muidu lähen hulluks.“ „Seisan teie käsutuses,“ ütleb tema, „edasi.“ Ma ei tea, mis ma ilma temata oleksin peale hakanud. Hei! Kapten Robinson.“

„Ta tõukas oma kaaslast küljekontide vahele. „He, he, he!“ naeris vana, vaatas eesmärgitult tänavale ja pööras siis oma nukrad, segased silmad kaheldes minu poole . . . „He, he, he! . . .“ Ta toetus tugevamini varju varrele ja langetas oma pilgu. Mul pole vististi vaja teile öelda, et katsusin mitu korda minekut teha, kuid Chester ajas iga mu katse nurja lihtsalt sellega, et haaras mul kuuest kinni. „Ainult üks minut. Mul on hea mõte.“ „Milline on siis teie põrguline mõte?“ pahvatasin ma lõpuks. „Kui arvate, et mina tahaksin teiega. . .“ „Ei, ei, mu poiss. Liig hilja, kuigi tahaksite kes-teab kuidas. Meil on juba aurik.“ „Teil on auriku viirastus,“ ütlesin mina. „Alguseks käib küll — meie pole nii hirmus nõudlikud. Ega, kapten Robinson?“ „Ei, ei, ei!“ kraaksus vanamees silmi tõstmata ja vanaduse tudin tema peas muutus suurest otsustamisest päris vihaseks. „Niipalju kui mina mõistan, teie tunnete seda noormeest,“ ütles Chester, nokutades peaga selle tänava poole, kuhu

Jim oli juba ammu kadunud. „Tema on ühes teiega Malabaris eile öösel einetanud, räägiti mulle.“

„Ma ütlesin, et see on tõsi ja kui tema oli tähendanud, et ka tema armastab head ja toredat elu, kuid praegusel silmapilgul tema peab hoidma iga penni — „ei jõua küllalt koguda äri tarvis! Eks ole nõnda, kapten Robinson?“ ütles ta rinda ette ajades ja silitas oma pakse vuntse, kuna aga kurikuulus Robinson, pöördudes kõhimiseks kõrvale, hoidis ikka kõvemini varjuvart peos ja oli valmis maha langema vanade luude hunnikuks. „Mõistate, raha on kõik vanamehe oma,“ sosistas Chester usaldavalt. „Seda asja käima meisterdades jäin ma üsna paljaks. Kuid oodake pisut, oodake pisut. Tullevad paremad päevad...“ Ta näis äkki minu avaldatud kärsitusemärke imestavat. „Oo, või nii!“ hüüdis tema. „Mina räägin teile maailma suurimast asjast ja teie...“ „Mul on kohtamine,“ tähendasin mina tagasihoidlikult. „Mis sest?“ küsis tema tõsise üllatusega, „las oodata.“ „Seda ma ju teengi praegu,“ tähendasin ma; „kas te ei ütleks parem, mida teie tahate?“ „Osta kakskümmend sellist hotelli,“ urises ta endamisi; „ja kõik naljahambad, kes neis elavad — kahekümnekordselt.“ Ta tõstis äkki pea. „Ma tahan seda noormeest.“ „Ma ei mõista teid,“ ütlesin mina. „Ta pole midagi väärt, mis?“ küsis Chester elavalt. „Mina ei tea sellest midagi,“ vastasin mina. „Kuis nii? Te ju ise ütlesite, et tema võtab seda südamesse,“ väitles Chester. „Noh, minu arvates, noormees, kes... Igatahes, palju ei või ta väärt olla, kuid mina otsin kedagi ja mul on midagi, mis temale kohane. Ma annan talle koha oma saarel.“ Ta nokutas tähendusrikkalt pead. „Ma pean kustki nelikümmend kuli¹⁾ välja võtma, kas-või varastama. Keegi peab ometi selle aine kallale tööle asuma. Oo! ma mõtlen viisakalt peale hakata: puukuurid, soonplekist katused — tean Hobartis mehe, kes on valmis materjalide eest

1) Hiina või india väljarännanud päevatööline.

minu käest vastu võtma kuuekuulist vekslit. Ja muidugi. Õiglaselt ja ausalt. Siis veemuretsemine. Pean ringi vaatama ja kellegi leidma, kes annaks mulle võlgu tükkii kuus poolpidust veenõu — vihmavee kogumiseks. Tema las tuleb valvuriks. Teen tast kulide kõrgeima ülemuse. Tore idee, mis? Mis te ütlete?“ „Mõnikord ei saja aastad otsa Walpole'il tilkagi vihma,“ ütlesin mina, olles naermiseks liig hämmastunud. Tema näris oma huult ja paistis nõutuna. „Noh, siis muretsen neile mingi seadeldise või — vean tagavara kohale. Pagan võtku! Küsimus pole selles.“

„Ma ei öelnud midagi. Mulle viirastus Jimi kuju kuski kõrgel varjutul kaljul, põlvini linnusõnnikus, merelindude kisa kõrvus, helendav päikeseketas pea kohal; tühi taevast ja tühi meri üleni virvendusis, sulades kuumuses kokku sinnamaale, kuhu küünib silm. „Ma ei soovitaks oma kurjemale vaenlaselegi...“ hakkasin mina. „Mis on ometi teiega?“ karjus Chester; „mina mõtlen talle head palka maksta — see tähendab, niipea kui asi saab käima, muidugi. Kerge nagu logi vette viskamine. Lihtsalt mitte midagi teha; kaks kuuelaengulist vöö. . . Kindlasti ei hakka ta ometi neid neljakümmend kulti kartma — kahe kuuelaengulise vöö ja tema ainuke sõjariistus mees veel pealegi! See on palju parem kui see paistab. Mina vajan teie abi tema veenmiseks.“ „Ei!“ hüüdsin mina. Vana Robinson tõstis nukralt oma vesised silmad hetkeks, Chester vaatas mulle otsa lõpmatu põlgusega. „Nii et teie ei annaks talle nõu?“ ütles ta pikkamisi. „Muidugi mitte,“ vastasin mina nii vihaselt, nagu oleks minult abi palutud kellegi tapmiseks; „pealegi ma olen kindel, et tema ise ei oleks nõus. Ta on küll hädas, kuid niipalju kui mina tean, hull pole ta mitte.“ „Tema ei kõlba ju enam millekski,“ harutas Chester kuuldavalt. „Tema oleks ainult minule paras. Kui te ainult suudaksite asja näha, nagu ta on, siis mõistaksite, et see on just see õige asi temale. Ja pealegi... Mis

siis! see on ju kõige hiilgavam ja kindlam julus. . .“
 Ta sai äkki vihaseks. „Ma pean endale igal tingimusel kellegi leidma. Nõnda! . . .“ Ta löi jalaga vastu maad ja irvitas. „Igatahes võin tagada, et saar ta jalge alt ära ei vaju — ja ma arvan, tema on selles punktis eriliselt hell.“ „Head päeva,“ ütlesin mina lühidalt. Ta vaatas mulle otsa, nagu oleksin mina mõni mõistmatu loll. . . „Peame minema, kapten Robinson,“ lõugas ta äkki vanamehele kõrva. „Need parsid ootavad meid, et tehingut lõpetada.“ Ta võttis oma kaaslasel tugevasti käe alt kinni ja paiskas ta ootamatult ringi ning üle õla minu poole kõõritades ta kinnitas: „Mina tahtsin talle head teha.“ Need sõnad ajasid mu vere keema. „Täna ei millegi eest — tema nimel,“ vastasin mina. „Oo, te olete pagana terav,“ ta irvitas; „kuid teie olete nagu kõik need teisedki. Peaga pilves. Eks vaadake, mis te temaga peale hakkate.“ „Ma ei tea mitte, et mul oleks kavatsust temaga midagi peale hakata.“ „Kas tõesti?“ purskas tema. Tema hallid vuntsid kiskusid viha pärast krussi ja tema kõrval seisis kurikuulus Robinson varjuvarrele toetudes seljaga minu poole nii rahulikult, nagu oleks ta mõni kurnatud voorimehehobu. „Mina pole linnusõnniku saart leidnud,“ ütlesin ma. „Ma arvan, te ei tunneks teda siiski ära, kui teid talutataks kättpidi sinna juurde,“ löi ta mu hoobi valmilt tagasi; „ja üldse peab siin ilmas midagi enne nägema, kui teda võib kasutada — peab ta läbi nägema, ei enam ega vähem.“ „Ja ka teisi nägema viima,“ suskasin mina heites pilku tema kõrval viibivale külmas seljale. Chester nohises mulle vastu. „Tema silmad näevad väga hästi — ärge muretsege. Ta pole mõni tita.“ „Oh, kallis aeg, seda mitte!“ ütlesin mina. „Tulge, kapten Robinson,“ hüüdis ta otsekui kamandaval aupaklikkusel vanamehe kübara alla; Püha Hirm tegi väikese allaheitliku hüppe. Aurikuvirastus ootas neid — õnn kaasa kenale saarele! See oli imeline argonautidepaar: Chester, tüse ja ku-

jukas, sammus mõnusalt oma võidurõõmsa näoga; teine, pikk, lõpnud ja longus, rippus tema käsivarrel, lohistades oma närtsinud niudeid meeleheitliku kiirusega.“

VIIEISTKÜMNES PEATÜKK.

„MA ei läinud kohe Jimi otsima, sest mul oli tõepoolest kohtumine, millest ma ei võinud keelduda. Siis õnnetuseks tabas mind mu agendi kontoris keegi mees, kes oli hiljuti Madagaskarist tulnud imelise äritehingu kavaga. Selles oli tegemist loomadega ja padrunitega ja mingi printsi Ravonaloga, kuid kogu asja võlliks oli kellegi admiral — vist admiral Pierre'i — rumalus. Kõik olenes sellest ja mees ei suutnud küllalt vägevaid sõnu leida oma veendumuse väljendamiseks. Temal olid ümmarikud silmad, mis kippusid kilavalt pealuust välja, ja kümmed otsaesisel, ning juuksed ta kandis ilma lauguta üle pea kammituna. Temal oli lemmiklause, mida ta kordas võidurõõmsalt: „Miinimum riski ja maksimum kasu on minu lipukiri. Mis?“ Ta pani mu pea valutama, ajas mu eine nurja, kuid oma sai ta minult ilusasti kätte; ja niipea kui olin tema jumalaga jätnud, läksin otseteed mere äärde. Nägin Jimi rinnuli kai balustraadil. Kolm pärismaalist paadimeest tülitsesid tema kõrval hirmsa kisaga viie anna¹⁾ pärast. Tema ei kuulnud minu lähenemist, kuid ta löi enese ringi, nagu oleks minu sõrmede kerge puutumine sünnitanud näpistuse. „Ma vaatasin,“ kogeles ta. Ma ei mäleta, mis mina ütlesin, igatahes mitte palju, kuid ta ei tõrkunud põrmugi ühes minuga hotelli tulemast.

„Ta järgnes minule allaheitlikult, nagu väike laps — sõnakuuleliku näoga, ilma ühegi sooviavalduseta, peaaegu nagu olekski ta seal oodanud, et tuleksin ja

¹⁾ Ida-India metallraha = $\frac{1}{16}$ hõberuupiat; umbes tosin senti väärt.

viiksin ta ära. Ma poleks pidanud tema allaheitlikkuse üle tõepoolest mitte nii üllatatud olema. Kogu Maakeral, mis paistab mõnele nii suurena, kuna aga teised ütlevad teda nägevat väiksemana kui sinepiivakene, polnud temal ainustki paika, kuhu oleks võinud — kuis pean seda ütleva? — tagasi tõmbuda. Nii see oli! Tagasi tõmbuda — olla endamisi oma üksildusega. Ta sammus minu kõrval väga rahulikuna, vaadates siia ja sinna; kord ta pöördus isegi ümber, et silmitseda kedagi musta saterkuues ja kollakates pükstes tuletõrjujat, kelle nägu läikis siidina nagu tükk antratsiiti. Ometi ma kahtlen, kas ta üldse midagi nägi või kas ta isegi oli kogu aja teadlik minu kaaslusest, sest kui mina poleks teda teatud paigal lükanud pahemale või tõmmanud paremale, siis oleks ta, ma arvan, läinud otseteed edasi ükskõik mis sihis ja peatunud ainult kuski müüri või mõne muu takistuse ees. Mina tüürisin ta oma magamistuppa ja istusin kirju kirjutama. See oli ainuke paik maailmas (võib-olla ka Walpole'i karistik — aga see polnud nii käepärast), kus ta võis iseendaga arveid õiendada, ilma et teda oleks tülitanud muu maailm. See neetud asi — nagu tema seda väljendas — polnud teinud teda nägematuks, kuid mina talitasin just nõnda, nagu oleks ta seda. Vaevalt toolile istunud, kumardusin kohe oma laua üle, nagu mõni keskaegne kirjutaja, ja välja arvatud kirjutava käe liigutused, ma jäin sootuks liikumatuks. Ma ei või öelda, et oleksin kartnud, kuid ometi istusin nii vaikselt, nagu oleks toas midagi hädaohtlikku, mis langeks minu vähimagi liigutuse korral mulle kaela. Toas polnud palju asju — te ju teate, millised need magamistoad on — mingisugune telgivoodi ühes moskiitovõrguga, kaks-kolm tooli, laud, kus peal kirjutasin ja paljas põrand. Klaasuks viis mööda treppi rõdule ja Jim seisis näoga sinnapoole, võideldes oma kannatustega nii üksinda kui see üldse mõeldav. Pimedus langes; ma süütasin küünla võimalikult väheste liigutustega ja nii ettevaatlikult, nagu

teeksin midagi seadusevastast. Pole vähimatki kahtlust, et temal olid rasked silmapilgud, kuid samuti ka minul, isegi sel määral, et oleksin saanud ta kasvõi kuradile, vähemalt Walpole'i karistikku. Mul välgatas paar korda mõte, et Chester on ehk ainuke õige mees sellise õnnetuse puhul midagi tegema. See imelik unistaja oli asjale kohe praktilise kasutusvõimaluse leidnud — ja seda eksimatult. Võis peaaegu oletada, et ta ehk tõepoolest suutis näha nende asjade õiget nägu, mis paistsid vähem kujutlusvõimelisile äärmiselt lootusetuina ja salapäraseina. Mina kirjutasin ja kirjutasin; ma lõpetasin kogu oma seismajäänud kirjavahetuse ja kirjutasin siis inimestele, kel polnud mingit põhjust minult oodata lobisevat kirja ei millegi üle. Vahetevahel heitsin kõõrdi pilgu. Tema seisis ikka veel paigal, ainult krampplikud liigutused jooksid tal mööda selga alla; tema õlad kerkisid äkki. Ta võitles, võitles — enamasti oma hingeldusega, nagu näis. Tihedad varjud, mis langesid sirge küünlatule tõttu kõik ühes suunas, näisid omavat sünge teadvuse; mööbli liikumatus muutus minu pelgliku pilgu ees nagu tähelepanu-ilmeks. Ma kippusin keset oma usinat kritseldust mõtteid mõlgutlema; ja kuigi toas valitses minu sulekrabina üürikesel peatusel täielik vaikus ja rahu, kannatasin ometi mõtte sügava rahutuse ja segaduse käes, mille põhjustab harilikult vägivaldselt ähvardav häire — näiteks raske torm merel. Mõned teist ehk mõistavad, mis ma mõtlen — see hirmu, nukruse ja ärrituse segu mingisuguse argliku tundmusega, mida ei armastata tunnustada, kuid mis annab visadusele salajas erilise väärtuse. Ma ei loe endale iseäralikuks teeneks, et pidasin vastu Jimi tundmustetungile; ma võisin varju leida oma kirjades; tarvilikul korral oleksin võinud kirjutada ka võhivõrastele. Äkki, kui võtsin uue kirjaberi, kuulsin vaikset kõla — esimest kõla, mis tungis minu kõrvu kogu aja jooksul, kus olime üheskoos seal tumedas, vaiksuses ruumis. Ma peatusin, pea maas, käsi paigal.

Need, kes on valvanud haigeveoodi juures, on kuulnud sellist nõrka kõla öövaikusel, — kõla, mis tuleb piinatud kehalt, väsinud hingelt. Ta tõukas klaasust, nii et ruudud klirisesid: siis astus ta välja ja mina pidasin hinge kinni, pingutades kuulmeid, ilma et oleksin teadnud, mis ma veel oleksin tahtnud kuulda. Tema võttis tõepoolest liiga südamesse tühja formaalsuse, mis ei väärinud Chesteri valju arvustuse ees tähelepanugi mehe poolt, kes suutis asju näha, nagu nad on. Tühipaljas formaalsus; tükk pärgamenti. Ei midagi muud. Mis aga puutus guanolademesse, siis see oli midagi hoopis muud. Nende pärast võis inemene arusaadavalt oma südant murda. Paljude häälte nõrk pahvatus, segunedes hõbede ja klaasi klirinaga, tõusis alt söögisaalist üles; läbi lahtise ukse langes minu küünlavalguse serv nõrgalt tema seljale; kaugelmal oli kõik pime; tema seisis lõpmatu pimeduse rajal, nagu oleks ta üksik kaju sünge ja lootusetu ookeani rannal. Selles ookeanis asus Walpole'i karistik — kindlasti — laik pimedas tühjuses — ölekõrs uppujale. Minu kaastundmus tema vastu omandas sellise kuju, et ma poleks mitte tahtnud teda praegu näidata omastele. Mina isegi tundsin teda praegu piinavana. Tema selga ei vapustanud mitte enam õudusevärinad; ta seisis noolsirgena, vaevalt nähtavana ja vaiksena, ja selle vaikuse tähendus langes mu hingepõhja nagu tina vette ning tegi südame nii raskeks, et soovisin üirikeseks, et mul poleks enam teha midagi muud, kui ainult tema matusekulusid kanda. Isegi seadus oli temaga lõpparve teinud. Teda matta oleks olnud nii kerge heategu! See oleks nii hästi kokku kõlanud elutarkusega, mis seisab selles, et silme eest ära toimetada kõik meie rumalused, nõrkused, surelikkus; kõik, mis töötab meie teguvõime vastu — mälestused ebaõnnestumisist, viiped igavestele hirmudele, meie surnud sõprade laibad. Võib-olla võttis ta seda kõike liiga südamesse. Ja kui see oli nõnda, siis...

Chesteri pakkumine . . . Siin võtsin ma uue paberilehe ja hakkasin otsustavalt edasi kirjutama. Tema ja pimedade ookeani vahel polnud muud midagi kui aga mina. Mul ärkas vastutustunne. Kui oleksin rääkima hakanud, kas oleks siis see liikumatu ja kannatav noormees pimedusse hüpanud — ölekõrrest kinni haaranud? Leidsin, kui hirmus raske on mõnikord häält teha. Räägitud sõnal on õudne võim. Ja mille pagana pärast siis mitte? küsisin endalt tungivalt, kuna ma ise jätkasin kirjutamist. Äkki valgele paberile, just sulleotsa alla, ilmusid Chesteri ja tema vana kaaslase kujud üsna selgesti ja täielikult, ühes oma sammude ja liigutustega, nagu oleksid nad sündinud mingi optilise mängukanni vaateväljal. Ma silmitsesin neid natuke aega. Ei! Nemad olid liig viirastuslikud ja harukordsed, kui et oleksid võinud haarata kellegi saatuse. Ja sõna kandub kaugemale — väga kaugemale —, sünnitades hävitust läbi aegade, nagu purustab kuul, lennates läbi ruumi. Ma ei öelnud midagi, ja tema seal väljas, selg tule poole, ei liigutanud ennast ega teinud vähimatki häält, nagu hoiaksid ja rusuksid teda kõik inimese vaenlased.“

KUUETEISTKÜMNES PEATÜKK.

„AEG tuli, kus pidin teda nägema armastatuna, usaldatuna ja imetletuna ja kus tema nime ümbrises tugevuse ning vahvuse legend, nagu peituks temas kangelaslikkuse ainet. See on tõsi — ma kinnitan teile; sama tõsi kui see, et mina istun siin ja katsun teile temast aimu anda. Temal aga oli võime vähimalgi viipel silmata oma iha nägu ja oma unistuse kuju, ilma milleta maailm ei tunneks ainustki armastajat ega ainustki seiklejat. Tema saavutas palju au ja arkaadialiku õnne (süütusest ei taha ma midagi lausuda) ürgmetsas — ja temale oli see sama hea, nagu

mõnele teisele au ja arkaadialik õnn linnatänavail. Õnne, õnne — kuis pean ma seda ütleva? — juuakse suurte sõõmudega kuldkarikast kõigis laiuskraadides: joogi võlu on teis endas — ainuüksi teis endas ja teie võite ta nii uimastavaks teha kui soovite. Tema oli üks nendest, kes joovad põhjani, nagu võite aimata juba sellestki, mis sündis siamaani. Mina leidsin ta kui mitte üsna joovastatuna, siis vähemalt kuumana imejoogist tema huulil. Ta polnud seda korraga saavutanud. Nagu teate, oli tal alguses katseaeg nende neetud laevavarustajate keskel, kus temal tuli kannatada ja minul muret tunda oma — oma — usalduse pärast — nagu seda võiksite nimetada. Ma ei usu, et oleksin oma rahu tagasi võitnud isegi nüüd, mil olen teda näinud kõiges tema hiilguses. Nõnda nägin teda viimist korda — helendavas valguses, valitsevas seisundis, kuid ometi täielises kooskõlas oma ümbrusega — metsade ja inimeste eluga. Tunnustan, et sain tugeva mulje, kuid ma pean möönma, see polnud püsiv mulje. Teda kaitses tema eraldus, tema üksildus kõrgema tõu esindajana, lähedas ühenduses loodusega, mis usaldab oma armastajaid nii kergeil tingimustel. Kuid mu silm ei suuda kuidagi kestmalt enda ees hoida tema kuju selles julgeolekus. Ikka mäletan teda paistvana läbi minu toa lahtise ukse, meeles mulje, et ta ehk võtab oma eksituse tagajärjed endale liiga südamesse. Mulle meeldib muidugi, et minu püüetele järgnes pisut head ja isegi pisut hiilgust, kuid ajuti näib mulle, et minu meelerahule oleks olnud parem, kui ma poleks seisnud tema ja Chesteri võrgutavalt suuremeelse ettepaneku vahel. Küsitlen endamisi, mis oleks küll tema lopsakas kujutlusvõime teinud Walpole'i saarekesest — sellest kõige lootusetumalt mahajäetud kuivamaa killust keset veevälja. Tõenäoliselt ma küll poleks sellest kunagi midagi kuulnud, sest pean teile ütleva, et Chester pärast seda, kui oli külastanud mingit Austraalia sadamat

oma prikklaevana varustatud meremuuseumi-eseme lappimiseks, tossutas Vaiksesse ookeani ühes kahekümnekahepealise meeskonnaga ja ainukesed teated, mis võiksid kuidagi selgitada tema saatust, on teated marust, mit käinud üle Walpole'i randade umbes kuu aega pärast seda. Kunagi ei kerkinud esile ainustki teadet neist argonautidest, ei tulnud ainustki häälekõla sellest vetekõrvest. *Finis!* Vaikne ookean on see kõige vaikivam elavate ja mässavate ookeanide seas: ka külm Antarktis võib saladust varjata, kuid see sarnaneb enam hauavaikussega.

„Selles vaikimises tundub midagi õndsast lõplikkusest, millele meie kõik enam-vähem tõsiselt allume — sest mis muu võiks surmamõtte talutavaks teha? Lõpp! *Finis!* see on see võimas sõna, mis nõiub elumajast välja saatuse viirastuva varju. Ja just seda ei leia ma, kui vaatan tagasi Jimi menule, hoolimata minu omade silmade tõendusist ja tema omist tõsistest kinnitamisest. Seni kui on elu, seni on ka lootust — õige; kuid ka hirmu. Ma ei taha öelda, et ma oma tegu kahetsen; ka ei taha ma kiitnada, et ma ei saa öösel oma teo tulemuste pärast magada; ometi tüübib mõte pähe, et tema toonitas liiga palju oma häbi, kuna aga arvestama pidi ainult oma süüd. Tema ei olnud mulle selge — kui võiksin nõnda öelda. Tema polnud selge. Ja ma kahtlen, kas ta oli iseendalegi selge. Tema hell tundlikkus, tema peened tundmused ja ihad — omataoline liialdatud, idealiseeritud isekus. Tema oli, kui nõnda öelda, väga peen; väga peen — ja väga õnnetu. Pisut jämedam loomus poleks seda pingutust talunud; tema oleks enesega kuidagi kokku leppinud — ohatas, ürisedes või isegi laginal naerdes; teine veelgi jõhkram oleks jäänud haavumatu ebateadlikuks ja täiesti ebahuvitavaks.

„Kuid tema oli liig huvitav või liig õnnetu, kui et teda visata rappa või isegi Chesteri kätte. Mina tundsin seda, kui olin silmili oma paberil, kuna tema heitles